

เบญจภาคี

พระสมเด็จ วัดระฆัง

สำนัก
พิมพ์คตติ

พระสมเด็จวัดระฆัง

พระสมเด็จวัดระฆัง

สำนัก
พิมพ์คติ

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

พระสมเด็จจิตรธรรม. -- กรุงเทพฯ : คติ, 2554.

248 หน้า.

1. พระเครื่อง. I. ชื่อเรื่อง.

294.31218

ISBN 978-616-7016-57-3

พระสมเด็จจิตรธรรม

พิมพ์ครั้งที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๔

จำนวนพิมพ์ ๓,๐๐๐ เล่ม

ราคา ๓๕๐ บาท

สงวนลิขสิทธิ์เรื่องและภาพโดย ©บริษัท สำนักพิมพ์แสงแดดเพื่อนเด็ก จำกัด
ห้ามลอกเลียนหรือนำภาพไปใช้ไม่ว่าส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือ นอกจากได้รับอนุญาต

สำนัก
พิมพ์คติ

อยู่ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์แสงแดดเพื่อนเด็ก จำกัด

คณะผู้จัดทำ

กรรมการผู้จัดการ นิดดา หงษ์วิวัฒน์

ผู้จัดการทั่วไปและผู้จัดการฝ่ายผลิต น่าน หงษ์วิวัฒน์

ผู้จัดการฝ่ายการตลาด ปรานี พงษ์พันธ์

ที่ปรึกษาฝ่ายผลิต จรินทร์ ทับเนียม

บรรณาธิการเล่ม นิดดา หงษ์วิวัฒน์

ผู้ประสานงานเล่ม สมพร คารมย์

พิสูจน์อักษร สมพร คารมย์, พิมพ์ฤดา ผลอนันต์

ศิลปกรรม จะเด็ด พานิชศรี

ฝ่ายการตลาด บุญเจริญ หมั่นศรี, ฉัตรชัย กางมันต์, ยุทธชัย พิมพ์สาลี

ฝ่ายการเงิน ชลธิชา อ่วมด้วง, วรณีย์ ทองสม, มลิวรรณ เจนจบ

หัวหน้าสายส่ง ชญาชัย พยอ

ฝ่ายผลิต นภาพกร ขำชัยภูมิ, กนกวรรณ สอนสุคนธ์

แยกสี บริษัท สแกนอาร์ต จำกัด โทร. ๐-๒๒๙๒-๐๒๗๙-๙๘

พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์ดี จำกัด โทร. ๐-๒๔๐๑-๙๔๐๑

จัดจำหน่ายโดย บริษัท สำนักพิมพ์แสงแดด จำกัด

๓๒๐ ลาตฟร้าว ๙๔ (ทาวน์ อิน ทาวน์) แขวงพลับพลา เขตวังทองหลาง กทม. ๑๐๓๑๐

สั่งซื้อหนังสือติดต่อฝ่ายการตลาด

โทร. ๐-๒๙๓๔-๔๔๑๔ ต่อ ๑๐๒-๑๑๐ แฟกซ์ ๐-๒๕๓๘-๑๔๙๙, ๐-๒๙๓๔-๔๔๑๕

E-mail : marketing@sangdad.com

ติดต่อฝ่ายบรรณาธิการสำนักพิมพ์ โทร. ๐-๒๙๓๔-๔๔๑๔ ต่อ ๒๐๗ แฟกซ์ ๐-๒๙๓๔-๔๔๑๑

E-mail : sdbooks@sangdad.com

คำนำสำนักพิมพ์

“เบญจภาคี” คือสุดยอดพระเครื่องของไทยที่มีผู้กล่าวถึงอย่างแพร่หลาย สำนักพิมพ์
คตมิตมีความยินดีที่ได้จัดทำหนังสือชุด “เบญจภาคี” ทั้งหมด ๖ เล่ม ดังนี้

๑. พระสมเด็จวัดระฆัง
๒. พระสมเด็จวัดบางขุนพรหม (วัดใหม่อมตรส)
๓. พระสมเด็จวัดเกศไชโย
๔. พระนางพญา
๕. พระกำแพงซุ้มกอ
๖. พระรอด และ พระผงสุพรรณ

เดิมทีนั้น “เบญจภาคี” เป็นหนึ่งใน ๑๒ เล่มของหนังสือชุดมรดกไทย ที่โครงการ
สืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย จัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๒ เพื่อระลึกในพระมหา
กรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทยที่ทรงสร้างสรรค์และทรงสนับสนุนศิลปวัฒนธรรม
ให้เป็นที่ยอมรับ ทั้งเพื่อรำลึกพระคุณของเหล่าศิลปินผู้รังสรรค์งานศิลปะอันสะท้อนถึง
ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชาติ

พระเครื่องเป็นสิ่งที่พันผูกอยู่กับคติความเชื่อของสังคมไทยมาช้านาน
ลักษณะของพิมพ์พระสมเด็จมาสัมผัสพุทธเจ้าจำลองมีความงามแตกต่างตามศิลปะสกุลช่างที่
สร้าง และเชื่อว่ามีคุณค่าศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะพระเครื่องเบญจภาคีที่เหล่าเซียนพระต่าง
ยกย่องในพุทธานุภาพ เช่น ราชูประพุทธรูปอย่าง พระสมเด็จวัดระฆัง สร้างโดยสมเด็จ
พระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ลือเลื่องทางโภคทรัพย์ เช่นเดียวกับ พระนางพญา
พระรอด พระกำแพงซุ้มกอ และพระผงสุพรรณ ที่ล้วนแล้วแต่โด่งดังทางเมตตามหานิยม

สำนักพิมพ์คตมิตจึงได้จัดทำหนังสือชุดพระเครื่องเบญจภาคีทั้ง 6 เล่ม ที่
รวบรวมภาพพระเบญจภาคีแท้ไว้จำนวนมากที่สุดเท่าที่เคยปรากฏ เพื่อให้คนเลื่อมใสและ
ผู้ที่ชื่นชอบได้สะสม ด้วยขนาดรูปเล่มที่ดูภาพได้ชัดเจน พกพาสะดวก เก็บในชั้นหนังสือก็
สวยงาม คุณภาพพิมพ์สีสี่สีทั้งเล่ม กระดาษเกรดดีเยี่ยม เข้าเล่มเย็บก้นทานแข็งแรง

สำนักพิมพ์คตมิต

มิถุนายน ๒๕๕๔

คำนำ

นับตั้งแต่ **ตรีชัยมปวาย** ได้ขนานนามสุดยอดพระเครื่องแห่งสยามประเทศที่มีมาตั้งแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบัน โดยจัดเข้าชุดกันในชื่อ **เบญจภาคี** ซึ่งประกอบด้วย พระสมเด็จของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) พระนางพญา วัดนางพญา จังหวัดพิษณุโลก พระรอด วัดมหาวัน จังหวัดลำพูน พระกำแพงซุ้มกอ จังหวัดกำแพงเพชร และพระผงสุพรรณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี พัฒนาการแห่งการศึกษาความรู้เกี่ยวกับพระเครื่องเริ่มเป็นรูปแบบและมีมาตรฐานมากขึ้น มีการแยกแม่พิมพ์และแบ่งประเภทพระชุดเบญจภาคีอย่างเป็นระบบ สามารถพิสูจน์และอธิบายได้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ อันเป็นหลักแห่งเหตุและผล ส่งผลให้มีผู้ให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าในแวดวงที่กว้างขวางเป็นที่ยอมรับกันในระดับประเทศ

นอกจากนี้ พระเครื่องยังผูกพันกับคติความเชื่อที่ยังรากลึกในมโนคติของสังคมไทย มาช้านาน ลักษณะการแห่งพิมพ์พระที่จำลองมาจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หากเพียงแตกต่างทางด้านศิลปะสกุลช่างตามยุคสมัยที่ปรากฏ ทำให้ **เบญจภาคี** ทวีความสำคัญมากขึ้นในฐานะรูปแบบแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ประกอบไปด้วยพุทธานุภาพ อันเป็นพื้นฐานของความเชื่อทางศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นเอกลักษณ์สำคัญของสังคมไทย ดังโคลงที่ว่า

“สมเด็จพระจักรพรรดิ	เบญจภาคี
นางพญาชัยชนะ	มิตรไถ่
พระรอดเอกภัยละ	หายห่าง ไกลตน
ซุ้มกอทรัพย์สุ่มไว้	สุพรรณแท้ มงคล”

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา **เบญจภาคี** ได้รับการเสนอต่อสาธารณชนในแง่มุมที่หลากหลาย มีการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง โดยยึดหลักมาตรฐานอันเป็นสากลนิยม แสดงให้เห็นถึงทิศทางในการศึกษาซึ่งเป็นการตกลึกทางความรู้ที่พัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่ด้วยสาเหตุที่จำนวนองค์พระผ่านกาลเวลาอันยาวนาน ทำให้ **พระแท้** เหลืออยู่ในจำนวนที่ไม่มากนัก ผู้สนใจใฝ่รู้หาโอกาสชมของจริงได้ยากขึ้นทุกที นับเป็นปัญหาสำคัญสำหรับวงการพระเครื่องในประเทศไทย

ด้วยเจตนารมณ์อันมุ่งมั่นที่จะสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของประเทศให้ปรากฏสืบไปชั่วลูกหลาน และความพยายามในการที่จะรักษามาตรฐานของกระบวนการศึกษาหาความรู้ทางด้าน **เบญจภาคี** ในระดับสากล **โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย** จึงได้จัดทำหนังสือชุด **เบญจภาคี** ขึ้น โดยประมวลภาพมาตรฐานของพระชุดเบญจภาคี ซึ่งเป็นการรวบรวมภาพพระแท้จำนวนมากที่สุดเท่าที่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์การศึกษาเบญจภาคี พร้อมขนาดองค์พระที่เท่ากับของจริง เพื่อบันทึกไว้เป็นอนุสรณ์ และเพื่อประโยชน์สำหรับผู้สนใจแนวทางในระดับมาตรฐาน ซึ่งจะทำให้การศึกษาพระเครื่องขยายตัวในแวดวงที่กว้างขวางและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

หนังสือ **เบญจภาคี** ชุดนี้ นับเป็นอีกก้าวหนึ่งของความพยายามในการอนุรักษ์และเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของประเทศ เพื่อ **เบญจภาคี** จะไม่เป็นคำเล่าขานในตำนานเพียงอย่างเดียว หากแต่ได้รับการบันทึกไว้อย่างสมบูรณ์ และคงอยู่คู่กับสังคมไทยตลอดกาลนาน

วิวัฒน์ อุดมกัลยารักษ์
ราม วัชรประดิษฐ์

พระสมเด็จวัดระฆัง
พิมพ์ใหญ่

พระสมเด็จวัดระฆัง
พิมพ์ทรงเจดีย์

พระสมเด็จวัดระฆัง
พิมพ์ฐานแซม

พระสมเด็จวัดระฆัง
พิมพ์เกศบัวตูม

สารบัญ

ประวัติวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร	๑๓
ประวัติการสร้างพระสมเด็จวัดระฆัง	
สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี)	๓๗
• พระสมเด็จวัดระฆัง พิมพ์ใหญ่	๕๔
• พระสมเด็จวัดระฆัง พิมพ์ทรงเจดีย์	๑๕๔
• พระสมเด็จวัดระฆัง พิมพ์ฐานแซม	๒๐๐
• พระสมเด็จวัดระฆัง พิมพ์เกศบัวตูม	๒๔๐

ประวัติ วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร บางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

วัด

ระฆังโฆสิตารามวรมหา
วิหารเป็นพระอารามหลวงชั้นโทชนิด
วรมหาวิหาร ที่วัดตั้งริมถนนในเขต
มีอยู่ ๓ วัด คือ วัดระฆังโฆสิตาราม วัด
กัลยาณมิตร และวัดจักรวรรดิราชาวาส
ตั้งอยู่เลขที่ ๒๕๐ ถนนอรุณอมรินทร์ แขวง
ศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร
ด้านหน้า ทิศตะวันออก จดแม่น้ำเจ้าพระยา
ฝั่งตะวันตก ตรงข้ามท่าช้างวังหลัง ทิศใต้
จดคลองวัดระฆังโฆสิตาราม ระหว่างกรม
อุทนาการเรือ ทิศเหนือและทิศตะวันตกจดที่
ของเอกชน มีเนื้อที่ทั้งหมด ๓๑ ไร่ ๑ งาน
๑๓ ตารางวา

เดิมเรียกว่า **วัดบางหว้าใหญ่** เป็นวัดโบราณ ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ปีพุทธศักราช ๒๓๑๐ กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงกู้อิสรภาพของไทยกลับคืนมาได้ และเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ตั้งพระนครหลวงขึ้นใหม่เรียกว่า **กรุงธนบุรี** ในปีพุทธศักราช ๒๓๑๑

เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ครองราชย์แล้ว ทรงเฝ้าพระทัยเป็นพระในพระพุทธานุภาพ พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ยกวัดบางหว้าใหญ่ ซึ่งเดิมเป็นวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง และอาราธนาพระเถระผู้ทรงคณฤชและวิปัสสนาธุระมาประชุม ณ วัดบางหว้าใหญ่ ทรงพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระเถระานุเถระ ผู้ทรงวิทยาคุณเป็นพระราชาคณะตามความรู้ความสามารถ และทรงอาราธนาพระราชาคณะทั้งหลายเหล่านั้นช่วยเป็นการพระในพระพุทธานุภาพ

พุทธศักราช ๒๓๑๒ ทรงมีพระราชปรารภว่า พระไตรปิฎกคงกระจัดกระจายเสียหายเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่า เพราะพม่าได้เผาบ้านเมืองวัดวาอารามพินาศลง มีพระราชประสงค์จะรวบรวมชำระสอบทานพระไตรปิฎกนั้นเสียให้ถูกต้องครบถ้วนตามเดิม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไปอัญเชิญพระไตรปิฎกจากนครศรีธรรมราช ซึ่งยังมีบริบูรณ์อยู่ เพราะพม่ายังไม่ทำลายไม่ถึง ประจวบกับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีต้องเสด็จพระราชดำเนินไปทำสงครามที่นครศรีธรรมราช เมื่อเสร็จราชการสงครามแล้วได้ทรงพบพระอาจารย์รูปหนึ่ง มีชื่อ

ว่าพระอาจารย์สี แต่เดิมพระอาจารย์สีรูปนี้อยู่ประจำที่วัดพนัญเชิง แขวงเมืองกรุงเก่า เป็นผู้มีความรู้ความสามารถแตกฉานในพระไตรปิฎก ทั้งเป็นผู้ทรงคุณทางวิปัสสนาธุระ ซึ่งพระองค์ทรงรู้จักดี เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้ว ท่านได้หนีไปอยู่ที่นครศรีธรรมราช สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงให้รวบรวมพระไตรปิฎกจากนครศรีธรรมราชได้แล้วเสด็จกลับกรุงธนบุรีพร้อมกันนั้นก็ได้อาราธนาพระอาจารย์สีร่วมมาในขบวนนั้นด้วย และโปรดเกล้าฯ ให้ครองวัดบางหว้าใหญ่ ทรงตั้งให้เป็นสมเด็จพระสังฆราช

กาลต่อมาได้มีพระราชดำรัสสั่งให้พระเถระานุเถระมาประชุมกันที่วัดบางหว้าใหญ่อีก แล้วทรงอาราธนาให้พระเถระานุเถระทั้งหลาย มีสมเด็จพระสังฆราช (สี) เป็นประธาน ทรงขอให้รับพระสอบทานพระไตรปิฎก จึงได้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกจนสำเร็จเรียบร้อยบริบูรณ์ เป็นต้นฉบับที่ถูกต้องตามพระราชประสงค์ ณ วัดบางหว้าใหญ่ สมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี

ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีพระชนม์ได้ ๓๓ พรรษา รับราชการอยู่ในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี มีบรรดาศักดิ์เป็น **พระราชวรินทร์** ตำแหน่งเจ้ากรมพระตำรวจนอกขวา ทรงย้ายจากบ้านอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มาตั้งนิवासสถานอยู่ใกล้พระราชวังของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (ปัจจุบันคือกรมอุทกหารเรือ)

ต่อมาได้รับพระกระแสรับสั่งของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีให้เป็นแม่ทัพไปตี

เมืองโคราช จึงรับสั่งให้รื้อหอพระตำหนัก กับหอประทับนั่งมาปลูกที่วัดบางหัวใหญ่ ทางด้านทิศตะวันตกของพระอุโบสถ (พระอุโบสถหลังเก่าปัจจุบันยกขึ้นเป็นพระวิหาร) หลังคามุงจาก ฝาสำหรับทักันห้องด้วย กระแซง ทั้งนี้ตามความตั้งพระทัยไว้แต่เดิมว่าจะยกถวายเป็นวัด

เมื่อล่วงรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ ได้ทรงย้ายเมืองหลวงจากกรุงธนบุรี มาตั้งใหม่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา เรียกชื่อว่า **กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์** โปรดเกล้าฯ ให้อาราธนาสมเด็จพระสังฆราช (สี) มาครองวัดบางหัวใหญ่ตามเดิม และโปรดเกล้าฯ ให้พระสงฆ์วัดบางหัวใหญ่และวัดโพธาราม เข้ารับบิณฑบาตในพระราชวัง ผลัดเวรกันวัดละ ๗ วัน สมเด็จพระสังฆราช (สี) นี้ จึงนับว่าเป็นปฐมสังฆราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเจริญด้วยพระราชศรัทธา ทรงบริจาคพระราชทรัพย์เป็นค่าจ้างจารจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานเป็นอักษรขอม เสร็จแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำไปถวายไว้ตามพระอารามหลวงทุกพระอาราม ยิ่งกว่านั้น ทรงมีพระราชดำริว่า มูลฐานแห่งพระพุทธศาสนา คือพระไตรปิฎก ควรจะได้ชำระสอบทานเสียใหม่ อย่าให้อักขระ พยัญชนะวิปลาดคลาดเคลื่อน ถ้าทิ้งไว้นานไปเบื้องหน้า ล้นพระเถรานุเถระเหล่านั้นแล้วพระไตรปิฎก

จะวิปลาด การพระศาสนาจะเสื่อมโทรม ฉะนั้น จึงทรงมีพระดำรัสสั่งให้ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อาราธนาสมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะฐานานุกรมเปรียญ จำนวน ๓๐๐ รูป มายังพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงประเคนภัตตาหารเลี้ยงพระสงฆ์ เสร็จแล้วมีพระราชบัญชาแก่พระเถรานุเถระเหล่านั้นว่า พระไตรปิฎกปัจจุบันนี้ยังถูกต้องบริสุทธิ์ดีหรือ วิปลาดคลาดเคลื่อนเป็นประการใด พระเถรานุระทั้งหลายจึงถวายพระพรว่า พระบาทสี อรรถกถาและฎีกาแห่งพระไตรปิฎกยังวิปลาดอยู่มีใช้น้อย ดังนั้น จึงทรงมีพระราชดำรัสอาราธนาพระสงฆ์ทั้งนั้นให้มีใจอุตสาหะในการที่จะทำสังคายนา ส่วนพระองค์ทรงรับเป็นองค์ศาสนูปถัมภก พระสงฆ์ทั้งปวง มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน ก็รับที่จะสนองพระราชศรัทธา จึงได้เลือกพระภิกษุผู้แตกฉานในพระไตรปิฎก ได้ ๒๑๘ รูป ราชบัณฑิตอีก ๓๒ ท่าน เป็นคณะที่จะทำสังคายนา และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้มีพระราชดำรัสสั่งให้จัดวัดนิพพานาราม ซึ่งเปลี่ยนชื่อเป็นวัดพระศรีสรรเพชญ์ดาราม (วัดมหาธาตุ) เป็นสถานที่ทำสังคายนา

ครั้นถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ ปีวอก สัมฤทธิศกพุทธศักราช ๒๓๓๑ เวลาบ่าย ๓ นาฬิกา มีพระราชดำรัสสั่งให้อาราธนาพระสงฆ์การกะ มีสมเด็จพระสังฆราช (สี) เป็นประธาน ประชุมพร้อมกันในพระอุโบสถวัดพระศรีสรรเพชญ์ดาราม แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระ

พระอนุชาธิราชได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระอุโบสถ ทรงนมัสการพระรัตนตรัยเสร็จแล้วอาราธนาให้พระพิมลธรรมอ่านประกาศเทวดาในท่ามกลางสังฆสมาคม อัญเชิญเทวดาทั้งปวงให้อุปถัมภ์การทำสังคายนาให้สำเร็จลุล่วงไปโดยสวัสดิ์ แล้วให้จัดการแบ่งพระสงฆ์ออกเป็น ๔ กอง

กองที่ ๑ สมเด็จพระสังฆราชเป็นแม่กองชำระ **พระสูตรตันตปิฎก** **กองที่ ๒** พระวันรัตเป็นแม่กองชำระ **พระวินยปิฎก** **กองที่ ๓** พระพิมลธรรมเป็นแม่กองชำระ **พระคัมภีร์** **สัททวิเสส** **กองที่ ๔** พระธรรมไตรปิฎกเป็นแม่กองชำระ **พระอภิธรรมปิฎก** และได้ทรงอาราธนาให้แยกกันชำระอีก ๔ กอง คือ ที่พระอุโบสถกองหนึ่ง ที่พระวิหารกองหนึ่ง ที่พระมณฑปกองหนึ่ง และที่ศาลาการเปรียญกองหนึ่ง พระสงฆ์เถรานุเถระทั้งปวงพร้อมด้วยราชบัณฑิตประชุมกันชำระสอบทานพระไตรปิฎก สิ้นเวลาถึง ๕ เดือน จึงเสร็จการสังคายนาสมพระราชประสงค์ นับเป็นครั้งที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชแห่งวัดบางหว้าใหญ่ได้เป็นประธานร่วมกิจพระศาสนาในครั้งนั้น

อนึ่ง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อได้ทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภกในการสังคายนาแล้ว ได้มีพระราชปรารภถึงพระดำนึกและหอบพระทัยนั้นที่ได้รู้ไปปลุกไว้ที่วัดบางหว้าใหญ่ สมัยที่พระองค์ทรงพระยศเป็นพระราชวรินทร์ รับราชการในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงมีพระราชประสงค์จะปฏิสังขรณ์ปรับปรุงให้มั่นคงสวยงามยิ่งขึ้น พร้อมทั้งมีพระราชประสงค์จะยกขึ้นเป็นหอพระไตรปิฎก จึงทรงมี

- พระอุโบสถ เป็นทรงแบบรัชกาลที่ ๑
- หลังคาลด ๓ ชั้น บริเวณมุขด้านหน้า
- และหลังทำปีกนกคลุมมุขอยู่ในระยະไขราหน้าจั่ว
- ตอนใต้จั่วหรือหน้าบันจำหลักลายพระนารายณ์ทรงครุฑ

พระราชกระแสน้ำให้สืบถามเรื่องระฆังของวัดบางหัวใหญ่ที่สุดในวัดนั้นได้ ณ ที่ใด ก็ได้ทรงทราบจากพระเถระผู้เฒ่าว่า ทางวัดขุดได้ทางทิศพายัพของพระอุโบสถ (พระอุโบสถหลังเก่า) เป็นระฆังซึ่งมีเสียงไพเราะยิ่งนัก จึงมีพระราชดำรัสสั่งให้ขุดลอกลงในที่ขุดระฆังได้นั้นแปรรูปเป็นพื้นที่สี่เหลี่ยมจัตุรัส โดยลักษณะว่าเป็นสระ สร้างเขื่อนรอบสระ เรียงอิฐก่อด้วยดินเหนียว (ปัจจุบันนี้ทางวัดได้เอาปูนโบกกันกันดินทลายลง) เมื่อปรับปรุงสถานที่เสร็จแล้ว จึงรับสั่งให้รื้อพระตำหนักและหอประทับนั่งนั้นจากที่เดิมมาปลูกลงในสระ เป็นรูปเรือน ๓ หลังแฝด หอด้านใต้ลักษณะเป็นหอนอน หอกลางเป็นห้องโถง หอด้านเหนือเข้าใจว่าเป็นห้องรับแขก เดิมเป็นหลังคามุงจาก เปลี่ยนเป็นมุงกระเบื้องชายคาเป็นรูปเทพนมเรียงรายเป็นระยะๆ เปลี่ยนฝาสำหรับดักน้ำและเสียบกระแซงเป็นขัดด้วยหน้ากระดานไม้ สลักระหว่างลูกสลกใช้แผ่นกระดานไม้สลักเสียบฝาภายใน แล้วเขียนรูปภาพต่างๆ บานประตูด้านใต้เขียนลายรดน้ำ บานประตูหอกลางด้านตะวันออกแกะเป็นลายนกยูงยักษ์ ประกอบด้วยกนกเครือเถา บานซุ้ม ประตูนอกซ้านแกะเป็นมังกรลายกนกดอกไม้วางนอกติดคันทวยสวยงาม เสร็จแล้วทรงสร้างตู้พระไตรปิฎกขนาดใหญ่เขียนลายรดน้ำ ๒ ตู้ เพื่อให้สมกับที่ได้ตั้งพระราชหฤทัยไว้ว่าจะให้เป็นหอพระไตรปิฎก จำต้องมีตู้พระไตรปิฎกนี้ และประดิษฐานไว้ในหอด้านเหนือ ๑ ตู้ หอด้านใต้ ๑ ตู้ กิจกรรมเนื่องด้วยหอพระไตรปิฎกนี้ทรงพระ

กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อยู่ในความควบคุมของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อครั้งยังดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ทรงเป็นผู้อำนวยการสร้าง โดยเฉพาะลายรดน้ำและลายแกะสลัก นัยว่าเป็นฝีมือพระหัตถ์ของพระองค์ กับครูช่างที่มาจากกรุงศรีอยุธยา

เมื่อการปฏิสังขรณ์ซ่อมสร้างเสร็จแล้ว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพระราชพิธีมหกรรมและเสด็จพระราชดำเนินมาทรงบำเพ็ญพระราชกุศลด้วยพระองค์เอง เมื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลแล้ว ได้ทรงปลูกต้นจันทน์ไว้ในทิศทั้งแปด เสร็จแล้วทรงประกาศพระราชอุทิศให้เป็นหอพระไตรปิฎก แต่มีผู้เรียกกันว่า **ตำหนักจันทน์** และทรงขอระฆังเสียงดีลูกนั้นไปไว้ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงสร้างหอระฆังจัตุรมุขพร้อมทั้งระฆังอีก ๕ ลูก พระราชทานไว้แทน เพราะเหตุแห่งการขุดระฆังได้ จึงได้ชื่อตามที่ประชาชนเรียกว่า **วัดระฆัง** ตั้งแต่นั้นมา

มีเรื่องเล่ากันว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ จะทรงเปลี่ยนชื่อเป็น **วัดคันธิการาม** แต่ชื่อนี้ไม่มีใครเรียก จึงเป็นชื่อวัดระฆังฯ ตามเดิม

ในยุคต้นแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ วัดบางหัวใหญ่นี้เป็นวัดในความอุปถัมภ์ของเจ้านายในวังหลังสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิง กรมพระยาเทพสุดาวดี พระนามเดิม **สา** เป็นสมเด็จพระพี่นางพระองค์ใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และเป็นพระชนนีของกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข

(วังหลัง) ทรงมีดำเนนที่ประทับอยู่ใกล้กับวัดบางหัวใหญ่ จึงได้ทรงปฏิสังขรณ์ทั่วพระอาราม ส่วนพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเจริญด้วยพระราชศรัทธา ได้ทรงสร้างพระปรางค์ใหญ่ขึ้น ๑ องค์ ที่หน้าพระอุโบสถ (หลังเก่า) พระราชทานช่วยสมเด็จพระพี่นางพระองค์นั้น และได้มีพระราชดำรัสสั่งให้รื้อดำเนนเปิดทอง เรียกกันว่า **ดำเนนทอง** อันเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งตั้งอยู่ในพระราชวังเดิม มาปลูกที่วัดระฆังโฆสิตาราม ทางด้านทิศใต้ของพระอุโบสถ ทรงอุทิศเป็นสังฆมณฑลถวายให้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราช (สี) กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข เจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ พระนามเดิมว่า **ทองอิน** ซึ่งเป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิง กรมพระยาเทพสุดาวดี ทรงถวายดำเนนแด่หนึ่งหลัง ฝารูปปะกน กว้างประมาณ ๔ วาเศษ ระเบียบกว้างประมาณ ๑ วา ๒ ศอก ยาวประมาณ ๘ วาเศษ ฝาปะกนห้องเขียนรูปภาพพุทธต่างๆ ชนิด มีภาพพระภิกษุเจริญอสุภกรรมฐาน เดียวนี้ภาพเหล่านั้นสูญหายหมดแล้ว คงอยู่แต่ดำเนนสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เคยเสด็จทอดพระเนตร ทรงมีพระดำรัสว่า กุฎีหลังนี้ แต่เดิมเป็นที่ประทับทรงกรรมฐานของพระเจ้ากรุงธนบุรี เรียกกันว่า **ดำเนนแดง** ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของพระอุโบสถหลังใหม่

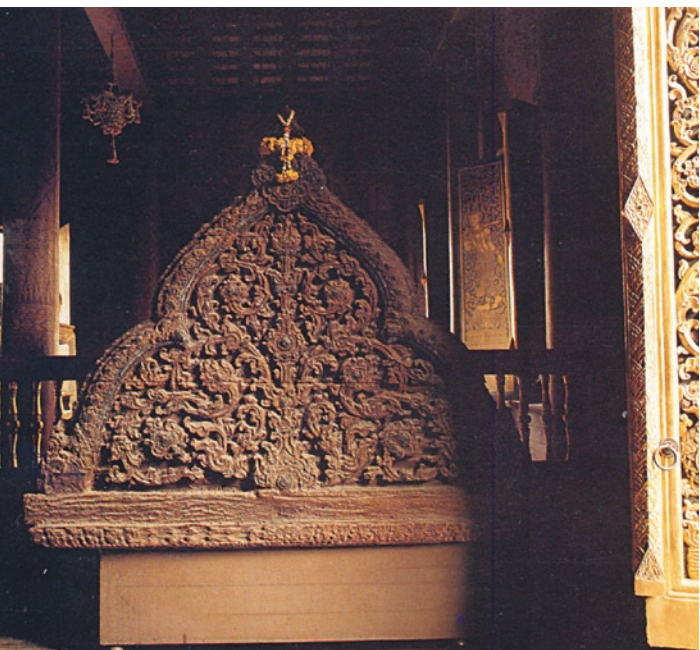
พุทธศักราช ๒๓๓๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อยังทรงดำรง

พระอิสริยยศเป็นเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร มีพระชนม์ได้ ๒๒ พรรษา สมเด็จพระชนกนาถได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทรงผนวชพร้อมด้วยพระองค์เจ้าอีก ๒ พระองค์ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม สมเด็จพระสังฆราช (สี) ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ พระญาณสังวร (สุก) วัดราชสิทธิาราม เป็นพระกรรมวาจารย์ ทรงผนวชแล้วได้เสด็จไปทรงจำพรรษา ณ วัดสมอราย (วัดราชาธิวาส)

พุทธศักราช ๒๓๓๗ สมเด็จพระสังฆราช (สี) สิ้นพระชนม์ เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลิงแล้ว โปรดให้อัญเชิญบรรจุไว้ในรูปพระศรีอารียแล้ว ยกขึ้นประดิษฐานไว้บนมุขของพระปรางค์ทิศตะวันออก บันรูปพัตยศิตที่ขุ้มมุขเป็นเครื่องหมายพระยศ พระแท่นบุษบกมลายายรดน้ำ กระจึงลายแกะปิดทอง เป็นพระแท่นที่ประทับตามพระเกียรติยศของสมเด็จพระสังฆราช และเสลี่ยงรั้วฯ ของทั้งสองอย่างนี้ยังรักษาไว้ในวัดระฆังโฆสิตาราม เพราะทางราชการในอดีตไม่ได้เรียกคืน สำหรับพระแท่นนั้นเวลานี้ตั้งอยู่ในพระวิหารสมเด็จพระสังฆราช (สี) เนื่องจากทางวัดได้เชิญพระรูปหล่อพระศรีอารียที่บรรจุพระอัฐิสมเด็จพระสังฆราชนั้นลงจากพระปรางค์ไปประดิษฐานบนพระแท่นในพระวิหาร เพื่อสักการบูชา (พระแท่นนั้น บัดนี้ได้ถูกผู้รู้เท่าไม่ถึงการณ์ รื้อทำลายทิ้งไปหมดสิ้นแล้ว ช่างน่าเสียดายนัก)

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระประชวร ใกล้จะสวรรคต มีพระราชดำรัสสั่งว่า **ฉัตรกันพระเมรุ** เมื่อ

เสร็จการพระเมรุแล้ว ขอให้นำไปถวายพระ
ประธานวัดระฆัง

ครั้งถึงวันพฤหัสบดี แรม ๓ ค่ำ เดือน
๙ พุทธศักราช ๒๓๕๒ ก็สวรรคต เหตุนี้
ฉัตรกันพระประธานในพระอุโบสถวัดระฆัง
โฆสิตารามจึงเป็นเศวตฉัตร ๙ ชั้น

แต่เดิมเศวตฉัตรองค์นี้กั้นถวายพระ
ประธานในพระอุโบสถหลังเก่า (ปัจจุบันเป็น
พระวิหาร) ต่อมาในรัชกาลที่ ๓ เกิดไฟไหม้
เสนาสนะสงฆ์ ลูกหลานตั้งแต่ทิศใต้ล้อมไป
จนถึงทิศตะวันตก ไกลจะถึงตำหนักจันทร์
(หอพระไตรปิฎก) ไฟจึงดับลง ตำหนักทองที่
เป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราช (สี) ซึ่ง
เคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าตากสิน
มหาราชในพระราชวังเดิม ซึ่งพระบาท
สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดให้รื้อ
มาปลูกไว้ที่วัดระฆังโฆสิตารามก็ถูกไฟไหม้
ด้วย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระ
อุโบสถขึ้นใหม่ และขยายเขตวัดทางด้าน
ทิศเหนือให้กว้างออกไป พร้อมกันนั้น กรม
หมื่นนราเทเวศร์ กรมหมื่นนเรศรโยธี กรม
หมื่นเสนีย์บริรักษ์ (ได้ทรงกรมหลวงใน
รัชกาลที่ ๓) พระโอรสในกรมพระราชวังหลัง
เจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ ได้ทรง
สร้างพระเจดีย์โดยเสด็จพระราชกุศลกรม
ละหนึ่งองค์ภายในกำแพงพระอุโบสถด้าน
ทิศเหนือ และได้ทรงสร้างเสนาสนะสงฆ์
เพิ่มขึ้นอีกในเนื้อที่ที่ได้ขยายออกไป ได้
อัญเชิญพระประธานหล่อมาประดิษฐาน
ไว้ในพระอุโบสถที่ทรงสร้างขึ้นใหม่ จึงได้
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำเศวตฉัตร
ในพระอุโบสถหลังเก่ามาขึ้นพระประธาน
องค์ใหม่

พระประธานองค์เก่านั้น ของเดิม
องค์เล็ก บั้นด้วยปูน มีเสาคันขนาดย่อม

เป็นแกน ไม่ใหญ่โตอย่างเดี๋ยวนี้นี้ และผูกพัน
ทรุดโทรมมาก สมเด็จพระพุทธิโชษา-
จารย์ (ม.ร.ว.เจริญ อิศรางกูร) ครั้งยังดำรง
สมณศักดิ์เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ เจ้า
อาวาสวัดระฆังโฆสิตาราม ได้ให้ช่างปั้น
ชาวน้ำชาหล่อหลายคนด้วยกัน ที่สืบได้
๑ คน คือนายจำเริญ พัฒนางกูร ร่วมกัน
ปั้นรูปพระประธานทับพระประธานองค์
เก่า จึงดูใหญ่โตขึ้น จนไม่น่าเชื่อว่าจะใช้
เศวตฉัตรรองคั่นกันถวายได้

ส่วนพระประธานองค์ปัจจุบันนี้ สืบ
ไม่ได้ความว่านำมาจากไหน เป็นแต่ได้
รับคำบอกเล่าจากพระครูเมธีกร (ทอง) ว่า
สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (ม.ร.ว.เจริญ
อิสรางกูร) ได้เล่าให้ฟังว่า สมเด็จพระ
ยังดำรงตำแหน่งพระราชาคณะชั้นเทพ ได้
ถามพระผู้เฒ่ารูปหนึ่งถึงเรื่องพระประธาน
พระผู้เฒ่ารูปนั้น ทั้งชาววัดและชาวบ้าน
เรียกท่านว่า เสด็จสระ เพราะท่านอยู่บน
หอไตรที่ตั้งอยู่ในสระ ความจริงท่านไม่
ได้เป็นเจ้านายอะไร เป็นเพราะหม่อมเจ้า
พระพุทธบาทปิลันท์ (ม.จ.ทัต เสนีวงศ์)
อดีตเจ้าอาวาสวัดระฆังโฆสิตาราม เรียก
ท่านว่าหลวงพี่ ท่านก็เลยตั้งความนับถือตัว
เองว่าเป็นเจ้า ประกอบกับท่านมีสติคุ้มดีคุ้ม
ร้ายอยู่ด้วย เมื่อใครจะพูดจะถามกับท่าน
ต้องเรียกว่าเสด็จ ถ้าไม่เรียกอย่างนั้นจะไม่
ยอมพูดด้วย แต่ท่านเป็นนักเรียนชำนาญ
ภาษาบาลีล้วนๆ และแปลเป็นภาษาไทย
ไปเลย ไม่ยอมเทศน์ด้วยหนังสือที่แปลแล้ว
เมื่อเทศน์ครบ ๓ วันแล้วก็ยกครั้งหนึ่ง ได้
รับพระราชทานผ้าขาวกัณฑ์เทศน์ ๑ ผืน
(เทศน์กัณฑ์หลวงนี้ มีตามพระอารามหลวง

ชั้นโท ชั้นเอก เป็นประจำทุกวัน ได้เลิกเสีย
เมื่อต้นรัชกาลที่ ๗) เมื่อได้ผ้ากัณฑ์เทศน์
หรือกัณฑ์ปิยภัณฑ์ พอที่จะแลกของได้ก็ไป
แลกตุ๊กตาหรือรูปสัตว์ที่เขาปั้นขายเอามา
เก็บไว้ที่บนหอไตรจนเต็มไปด้วยตุ๊กตาและ
รูปสัตว์ต่างๆ

พระผู้เฒ่ารูปนี้แหละได้เรียนให้สมเด็จพระ
ทราบว่าเป็นเด็กรู้ความแล้ว
เห็นเขาชนพระเป็นท่อนๆ ใส่เรือมาขึ้นที่ท่า
ต้นโคก (ที่ริมเขื่อนหน้าวัดระฆังโฆสิตาราม
ใกล้ศาลาท่าน้ำหน้าวัดมีต้นโคกต้นใหญ่
ประมาณ ๒ อ้อมเศษ ได้ตายเสียมานานแล้ว)
แล้วชนเอาเข้าไปในพระอุโบสถ ทราบเพียง
เท่านี้ สมเด็จพระ จึงทราบที่พระประธานใน
พระอุโบสถวัดระฆังโฆสิตารามเป็นพระหล่อ
ไม่ใช่พระปูนปั้น

พระประธานองค์นี้ เป็นพระพุทธรูป
เนื้อทองสำริด ปางสมาธิ หน้าตักกว้าง
ประมาณ ๔ ศอกเศษ เบื้องพระพักตร์มี
รูปพระสาวก ๓ องค์ นั่งประนมมือดูจรับ
พระพุทธโฆษาท พระประธานองค์นี้ได้รับ
การยกย่องว่างามมาก จนเป็นที่ปรากฏใน
กระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอม-
เกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช ในคราว
เสด็จพระราชดำเนินมาถวายพระกรุณ ณ
วัดระฆังโฆสิตาราม ได้มีพระราชดำรัสแก่
ผู้เข้าเฝ้าฯ ใกล้ชิดว่า ไปวัดไหนไม่เหมือน
มาวัดระฆัง พอเข้าประตูโบสถ์ พระประธาน
ยืมรับฟ้าทุกที ด้วยเหตุนี้จึงทรงถวายเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์นพรัตนราชวราภรณ์และ
มหาปรมาภรณ์ช้างเผือกแด่พระประธาน
องค์นี้เป็นพิเศษ และพระราชดำรัสนี้เป็น

